

ANNALES SCIENTIA POLITICA

VOLUME 7, NUMBER 1, 2018

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 7, No. 1, 2018

GEFFERT, R.: Social justice and valorisation mechanisms of oldage pensions in the Slovak Republic in time diapason 2010 – 2018. *Annales Scientia Politica*, Vol. 7, No. 1 (2018), pp. 77 – 85.

RICHARD GEFFERT

Department of Public Policy and Public Administration Theory
Faculty of Public Administration
Pavol Jozef Šafárik University in Košice
Slovak Republic
E-mail: richard.geffert@upjs.sk

Abstract:

Social justice as one of the basic principles of social policy is a relative phenomenon that can be interpreted differently in space and time. The research paper addresses the content framework of the social justice phenomenon in the optics of the socio-political-economic specifics of the theory and practice of the axiological systems of Western civilization. The main aim is to identify the understanding of social justice by the power governments of the Slovak Republic through the mechanisms of valorisation of old-age pensions in the time horizon of 2010 – 2018.

Keywords:

Old-Age Pension, Social Justice, Social Security, Values, State, the Slovak Republic.

SOCIÁLNA SPRAVODLIVOSŤ A VALORIZAČNÉ MECHANIZMY STAROBNÝCH DÔCHODKOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE V ČASOVOM DIAPAZÓNE 2010 – 2018

RICHARD GEFFERT

Department of Public Policy and Public Administration Theory
Faculty of Public Administration
Pavol Jozef Šafárik University in Košice
Slovak Republic
E-mail: richard.geffert@upjs.sk

Abstract:

Social justice as one of the basic principles of social policy is a relative phenomenon that can be interpreted differently in space and time. The research paper addresses the content framework of the social justice phenomenon in the optics of the socio-political-economic specifics of the theory and practice of the axiological systems of Western civilization. The main aim is to identify the understanding of social justice by the power governments of the Slovak Republic through the mechanisms of valorisation of old-age pensions in the time horizon of 2010 – 2018.

Keywords:

Old-Age Pension, Social Justice, Social Security, Values, State, the Slovak Republic.

Úvod

Sociálna spravodlivosť ako zložitý fenomén je identifikovateľný v diapazóne sociálnej politiky západnej civilizácie prostredníctvom rôznych ukazovateľov mnohými spôsobmi. Je to polyparadigmatický princíp, ktorý sa mení v čase a priestore (pantha rhei). Výrazným spô-

sobom je závislý na jeho chápaní, interpretovaní a aplikovaní politickými subjektmi, ktoré majú v rámci štátneho mechanizmu v rukách moc. Ide predovšetkým o ich axiologický základ, podľa ktorého volia nástroje, ktorými realizujú dosahovanie svojich cieľov (globálneho aj čiastkových). Podľa typológie sociálnej politiky R. Titmussa¹, či M. Večeřu² stredolavý politický priestor je charakteristický v sociálnej

¹ V členských štátoch OECD sa od roku 1974 používa typológia R. Titmusa založená na miere účasti štátu pri redistribúcii zdrojov v oblasti sociálnej politiky. V súvislosti s identifikovaním sociálnej spravodlivosti ide o diferentné chápanie úlohy štátu ako základného subjektu v oblasti sociálnej politiky a sociálneho zabezpečenia (v západnej civilizácii). Troma základnými modelmi sú redistributívny (občiansky alebo nie občiansky), korporatívny a reziduálny. Štát je vzorec, do ktorého dosadzujeme hodnoty podľa axiologickej orientácie politických subjektov, ktoré vo voľbách získajú podiel na moci a do vládneho programu pretavujú svoje chápanie sociálnej spravodlivosti; miery účasti štátu na redistribúcii (bližšie Titmus, 1974).

² Typológia M. Večeřu je v podstate totožná s typológiou R. Titmusa, avšak väčší dôraz je kladený na hodnotové orientácie subjektov realizujúcich politickú moc (bližšie Večeřa, 1996).

otázke riešenia valorizácie³ (nie indexácie) sociálnych benefitov, ako viac benevolentný, čím je značne náročný na verejné financie. Poskytuje objektom sociálnej politiky plošné zvyšovanie dávok sociálneho zabezpečenia. V komparácii so stredopravým politickým spektrom politické subjekty dávajú vyšší dôraz na výkon a zásluhy objektov (realizuje sa rigorózne testovanie príjmov objektov alebo ich súčet v domácnosti). V súčasnosti možno konštatovať, že tradičné členenie subjektov, a to aj pri riešení sociálnych otázok, z pragmatického hľadiska čo najvyššieho volebného zisku pre všetky politické je značne otázne. Politická pravica sa v sociálnych otázkach snaží správať ľavicovo a ľavica sa v problematike súkromného vlastníctva prikláňa k pravicovým riešeniam, čoho dôkazom sú aj politické programy (ale tiež programové vyhlásenie vlád) relevantných politických subjektov. Pokiaľ ide o cieľovú skupinu objekty sociálnej politiky – poberateľov starobného dôchodku, ide o významný problém, pretože počas posledných desiatich rokov v populácii Slovenskej republiky narástol ich počet o 124,4 tisíc (sledované obdobie 2006 – 2016). Počet poberateľov starobných dôchodkov stále rastie a zvyšuje výdavky verejných financií.

Tabuľka 1: Výdavky Sociálnej poisťovne na starobné dôchodky v 2010–2017, údaje v Eur:

Základný fond starobného poistenia	Schválený rozpočet	Skutočnosť
2010	4 436 637	4 436 637
2011	4 659 053	4 547 850
2012	4 814 092	4 760 341
2013	4 960 919	4 992 741
2014	5 159 884	5 328 096
2015	5 417 976	5 501 141
2016	5 607 154	5 571 328
2017	5 845 743	5 838 508

Zdroj: Správy o hospodárení Sociálnej poisťovne 2010 – 2017

Populácia Slovenska, rovnako ako populácia ekonomicky vyspelých štátov podľa dostupných štatistických údajov⁴ postupne vymiera. Natalita každoročne klesá, avšak ľudia

sa v súvislosti so zvyšovaním kvality života dožívajú stále vyššieho veku, čím dochádza k starnutiu populácie. V súvislosti so sledovaným cieľom príspevku možno konštatovať, že pokiaľ v roku 2005 bolo v SR 912 tisíc poberateľov starobných dôchodkov, v roku ich počet bol už 931 tisíc a v prvom polroku 2017 Sociálna poisťovňa vyplácala 1,05 milióna dôchodkov. Údaje o počte starobných dôchodcov z roku 2018: k 31. marcu 1 064 569 (www.socpoist.sk). Problematika starobného dôchodkového systému je komplexná a mimoriadne zložitá. Systém starobných dôchodkov v SR je zložený z troch pilierov. Slovenská republika pristúpila po roku 2003 k rozsiahlej reforme dôchodkového systému⁵, v dôsledku čoho sa jednopilierový systém so stanovenými dávkami PAYG (pay as you go – systém priebežného financovania s medzigeneračným prerozdelením) zmenil na systém postavený na troch samostatných pilieroch. I. pilier⁶ – povinné dôchodkové poistenie je dávko-

⁵ Dôchodkový systém je systematicky legislatívne upravený zákonmi: č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁶ I. pilier starobného dôchodkového poistenia je charakteristický sociálnou solidaritou. Tento princíp sociálnej politiky súvisí s utváraním a rozdeľovaním životných podmienok a prostriedkov jedincov a sociálnych skupín (predovšetkým rodín) v záujme naplňovania myšlienky sociálnej spravodlivosti. Základom tejto hodnotovej koncepcie je poznanie o nevyhnutnosti harmonickej spolupráce medzi ľuďmi. Je výrazom toho, že *človek je sociálna bytosť*. Vždy, za všetkých okolností, je svojou existenciou v istej miere odkázaný aj na druhých. Je závislý na spoločnosti ľudí v spoločnosti ako celku. Solidarita je výrazom ľudského porozumenia a pospolitosti, vzájomnej súdržnosti, a tiež zodpovednosti. Z hľadiska hodnotového ukotvenia sociálna solidarita je veľkorysejšie pochopená v stredoľavom politickom spektre, so snahou výrazných zásahov štátu do distribúcie sociálnych benefitov; s náročnejším ekonomickým dopadom (väčšinou bez nutnosti testovania príjmov). Hodnotovo stredopravé politické spektrum je viac orientované na testovanie pridelovania sociálnych benefitov pred ich pridelovaním, a tiež minimalizáciou ich rozsahu. Sociálna solidarita, ako princíp sociálnej politiky, sa syntetizuje s princípom subsidiarity, ktorý ju môže smerovať do pravej alebo ľavej časti politického hodnotového spektra (bližšie Geffert, 2014).

³ Valorizáciu chápeme ako zvyšovanie reálnej hodnoty finančnej dávky, indexáciu ako zvyšovanie nominálnej hodnoty finančnej dávky.

⁴ Bližšie pozri štatistiky (www.statistics.sk).

vo definované a priebežne financované poistenie spravované Sociálnou poisťovňou. II. pilier - starobné dôchodkové sporenie je príspevkovo definované poistenie financované prostredníctvom kapitalizácie, ktoré spravujú dôchodkové správcovské spoločnosti. III. pilier - dobrovoľné doplnkové dôchodkové sporenie je príspevkovo definované poistenie financované prostredníctvom kapitalizácie, ktoré spravujú doplnkové dôchodkové spoločnosti (www.employment.gov.sk). Vo vzťahu k sledovanému cieľu príspevku je II. a III. pilier irelevantný (doba ich vzniku, výška dôchodku z týchto pilierov a počet poberateľov v súčasnosti je štatisticky zanedbateľná).

Sociálna spravodlivosť ako fenomén a sociálna politika

Vo vzájomnom ľudskom spolužití je spravodlivosť najdôležitejšou mravnou; morálnou cnosťou. Je definovaná ako pevná a nemeniaca sa vôľa dať každému to, čo si zaslúži (Sutor, 1996). Sociálna spravodlivosť je jedným z kľúčových princípov sociálnej politiky možno povedať, že aj politiky vôbec. Napriek tomu, že je súčasťou každej sociálnej politiky, jej identifikovanie, interpretácie a aplikácie sú rôzne. Differencie v chápaní sociálnej spravodlivosti majú základ v historickom a axiologickom kontexte. V priestore západnej civilizácie, ktorá je identifikovaná hranicami troch základných⁷

systémov – *systémový prístup a hodnotový odkaz starovekého Grécka, kresťanstvo; kresťanské sociálne učenie, moderné a postmoderné politické ideológie*, bola a je sociálna spravodlivosť chápaná rôzne, často diametrálne odlišne. Jej identifikovanie je v priamom vzťahu s formou štátu, typom politického systému, sociálnou štruktúrou spoločnosti, makro a mikroekonomickými ukazovateľmi, zvykmi, tradíciami, kultúrou, náboženstvom, či inou formou svetonázoru.

Spravodlivosť je protikladom bezprávia (skrivodlivosti). Možno ju chápať ako meradlo medziľudských vzťahov. Je/mala by byť základnou spoločenskou, náboženskou a mravnou hodnotou. Základom právneho štátu. Podstatou ekonomického prerozdelenia. V sociálnej politike má širší významový kontext ako „len“ spravodlivosť distribúcií. Dva póly interpretácie a aplikácie sú stanovené právnym a sociálnym rámcom na báze vzájomnej komplementarity, kde jednotiacim fundamentom je axiologický systém. V právnom význame, ako súhrn právnych noriem rozličnej právnej sily, je vymedzená legislatívnym zakotvením prostredníctvom subjektov, ktoré v čase a priestore disponujú mocou. V rovine sociálnej je definovaná spôsobom prerozdelenia *sociálneho blahobytu*⁸. Právne normy sú tvorené ľuďmi, ktorí

⁷ Konzervativizmus je hodnotová koncepcia, ktorá stavia na osobnej slobode a individuálnej zodpovednosti. Sociálny prospech a blahobyť individua a spoločnosti je závislý na ňom samotnom, jeho výkone, osobnom nasadení. Funkčnosť sociálnej politiky je posudzovaná podľa jej vzťahu k ekonomickej efektívnosti. Nepodporuje solidarizmus a redistributívne procesy, preto, lebo podľa tejto doktríny vedú k útlmu ekonomických podnetov a aktivít a zdôrazňujú regulačné schopnosti trhového mechanizmu a jeho hladké bezproblémové fungovanie, ktoré z hľadiska usporiadania spoločnosti považuje za určujúce. Kresťanské sociálne učenie vychádza z kresťanskej filozofie, podľa ktorej za sociálne inštitúcie nie je zodpovedný iba sám jedinec, ale v určitej miere aj spoločenský systém, ktorý postavenie jedinca predurčuje. Uznáva osobnú slobodu, ale zdôrazňuje, že bez mravného záväzku neexistuje, a že určitý diel zodpovednosti za sociálnu situáciu v spoločnosti padá aj na mocných a bohatých. Uznáva nerovnosť, ale nie každú považuje za žiaducu a spravodlivú. Pre túto doktrínu je určujúce odstránenie chudoby, a preto zdôrazňuje vý-

znam sociálnych transferov a na kresťanskom milosrdenstve založené dobročinné a charitatívne aktivity. Zdôrazňuje fakt, že individuálna sloboda musí byť podriadená všeobecnému dobru. Demokratický socializmus sa usiluje o zaistenie dôstojných životných podmienok všetkým jedincem demokratickou cestou na základe prijatia určitých pravidiel. Týmto pravidlami je väčšinou prevzaté značnej miery sociálnej zodpovednosti za jedinca štátom, silný verejný sektor a rozsiahle prerozdelenie, tiež solidarizmus. Je v istom zmysle protikladom ku konzervatívnej doktríne, silne zdôrazňuje rovnosť, a to nielen v občianskych právach, ale aj v právach sociálnych (Krebs – Durdisová - Poláková - Žižková, 1997).

⁸ Integrálnou súčasťou sociálnej politiky je problematika welfare state. Je to prirodzené, pretože základným subjektom sociálnej politiky je štát. Bez ohľadu na to, aké pomenovania dostáva, možno konštatovať, že bez jeho priamej účasti, ktorá je legislatívne zakotvená, by sociálna politika v súčasnom svete nebola mysliteľná. Človek ako taký, nie je dokonalý /je potrebné jeho „regulovať“, aj keď regulátorom nie je umelé teleso, ale štát - teda vybraní jedinci a normy, avšak tiež vytvorené vybranými obyvateľmi/. V literatúre, ktorá sa zaoberá nie len sociálnou politikou sa možno stretnúť s rôznymi termínmi používanými v rôznych štátoch: USA väčši-

im vtlačajú vlastnú hodnotovú pečať. Podľa ich chápania sa spravodlivosť zakotvuje v čase a priestore. Ľudia sú spätoväzobne „vytváraní“ právnymi normami, ktorým v procese uplatňovania v čase a priestore vtlačajú pečať vlastnej vôle. V kontexte sociálnej politiky sú dôležité obe významové roviny. Neexistuje všeobecne akceptovaná definícia sociálnej spravodlivosti.

Hranice vymedzenia významu sociálnej spravodlivosti možno viazať na hodnotové systémy subjektov realizujúcich politickú moc. Z hľadiska hierarchickej úrovne miesta realizácie, môže ísť o rovinu nadnárodnú, národnú, regionálnu a miestnu. Hodnotová orientácia zostáva relatívne stabilná na všetkých spomenutých úrovniach. Pokiaľ ide o zhodnotenie sociálneho postavenia individua, alebo sledovanej sociálnej skupiny, môže byť tento stav chápaný ako spravodlivý preto, lebo je daný osudom (starovek), bohom (stredovek), dedením sociálneho statusu (starovek, stredovek), pracovným výkonom (novovek). Aktuálny sociálny status objektov a subjektov je vždy daný syntézou viacerých faktorov. Pri reflektovaní sociálnej spravodlivosti od subjektov smerom k objektom možno v demokracii vymedziť tri základné hodnotové prúdy. Na jednej strane je ide o komplex konzervatívno-liberálnych; pravicových hodnôt, kde štát zasahuje do redistribúcie zdrojov na minimálnej úrovni. Ak zasahuje, tak len nepriamo, necháva pôsobiť trh a jeho nástroje. Protipólom je komplex socialistických a sociálnodemokratických hodnôt, kde je štát dominantným subjektom, ktorý výrazne zasahuje do redistribúcie zdrojov. Podstata tretieho tzv. „stredového systému“ hodnôt spočíva vo vyrovnávaní zásahov štátu a trhu pri redistribúcii ekonomických zdrojov. Tento prístup nie je aplikovateľný na politické systémy, ktoré sú charakteristické extrémnymi systémami

hodnôt na škále pravica – ľavica, napríklad *komunizmus*⁹, alebo *libertarianizmus*¹⁰.

Sociálna spravodlivosť a harmónia je základom legality a legitimacy vlády. Každá politická strana; politický subjekt¹¹ deklaruje, že spoločnosť má byť organizovaná, štruktúrovaná a riadená na základe princípu sociálnej spravodlivosti. Sociálna spravodlivosť a sociálne nerovnosti majú silný normatívny obsah. Otázka „ako sa rozdeľuje, kto a čo dostáva či nedostáva a za čo dostáva“ prináša otázku „čo by mal dostávať, a prečo“ – normatívne kritérium, ktoré znamená, že vnímanie sociálnej spravodlivosti a sociálnych nerovností je vystavené vplyvu vnútorných aj vonkajších okolností.

Väčšina autorov sa zhoduje v tom, že sociálna spravodlivosť je pojem relatívny a k jeho riešeniu treba pristupovať z rôznych hľadísk, podľa charakteru situácie (Krebs, 2005). J. Macek¹² hovorí o troch zásadách sociálnej spravodlivosti: *každému rovnako, každému podľa jeho potrieb, každému podľa jeho zásluhy*: a) každému

nou iba „welfare“, vo Francúzsku „État-providence“, v Nemecku „Wohlfahrtsstaat“ v Holandsku „caring state“ v slovenčine a češtine sa používajú pojmy ako „sociálny štát“, „štát verejných sociálnych služieb“, „štát sociálneho blahobytu“ a iné. V sociálnej politike blahobytom nechápeme životný nadštandard, ale životný štandard tzv. slušný život, ktorý by mal byť dostupný pre väčšinu (v niektorých koncepciách pre všetkých) obyvateľov (bližšie Geffert, 2014).

⁹ Komunizmus podľa Samuela a Nordhausa je ideológia, politický a ekonomický systém. V komunistickom ekonomickom systéme je súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov a najmä priemyselného kapitálu zakázané (lebo vlastníctvo kapitálových statkov vedie k vykorisťovaniu robotníkov). Podľa komunistických názorov by sa dôchodky mali rozdeľovať rovnomerne, alebo podľa potrieb. V dnešných komunistických krajinách (Čína) väčšinu pôdy a kapitálu vlastní štát. Tieto štáty sa vyznačujú rozsiahlym centrálnym plánovaním, v ktorého rámci štát stanovuje mnohé ceny, úroveň produkcie a ďalšie dôležité ekonomické premenné.

¹⁰ Libertarianizmus je radikálna forma liberalizmu, ktorá vznikla z klasického liberalizmu, je príbuzná s anarchizmom a presadzuje slobodu jednotlivca, ako najvyššiu hodnotu, jednak spoločnosť úplne, alebo do veľkej miery bez štátnych inštitúcií a zásahov. Ekonomovia rakúskej školy sa zaoberali teoretickým základom libertarianizmu. Prívrženec libertarianizmu sa označuje ako libertarián. Súčasní libertariáni spochybňujú nutnosť existencie štátu, pretože sa domnievajú, že právo na súkromné vlastníctvo, právo voľne uzatvárať zmluvy a osobná zodpovednosť umožňujú spravodlivejšie a efektívnejšie riešenie ekonomických a sociálnych problémov. Najznámejší libertariáni sú Murray Rothbard a David Friedman.

¹¹ V súčasnosti je relevantnejší pojem politický subjekt, nakoľko mnoho takýchto politických subjektov nemožno považovať za politické strany, pretože nespĺňajú základné kritériá na charakteristiku a klasifikáciu politických strán.

¹² Bližšie pozri Macek, 1925.

rovnako – spravodlivosť nie je egalitárska rovnosť, ale proporcionalita; b) *každému podľa potreby* – autorita rozhoduje, aké potreby by sa mali uznávať, kto ich bude uznávať. V sociálnej politike je autoritou štát. Otázne je, v čom a do akej miery sú intervencie štátu ešte efektívne a v akom rozsahu bude autoritatívna distribúcia akceptovaná; c) *každému podľa zásluh* – odmeny sú odvodzované od pracovného výkonu (Macek, 1925 In: Krebs, 2005). Sociálna spravodlivosť je relatívna. Pri výbere zásad je nevyhnutné nechať sa viesť „zásadou života“. Znamená konkrétnej sociálnej situácii voľbu tých zásad, ktoré znamenajú „najväčšie šťastie najväčšiemu počtu“ (Krebs – Durdisová – Poláková – Žižková, 1997), ktorú zdôrazňuje aj J. Bentham.

Pre posúdenie sociálnej spravodlivosti možno vymedziť aj čiastkové princípy: *výkonu a zásluhy, súladu medzi vstupmi a výstupmi, rovnosti, rovných príležitostí, sociálnej potreby; odkázanosti*.

Rozsah čiastkových princípov v sociálnom systéme závisí na konkrétnej sociálnej situácii. Ak má sociálna politika ako celok efektívne stimulovať hospodársky rozvoj, musí byť posilňované výkonové vnímanie sociálnej spravodlivosti. Ak smeruje sociálna politika k cieľu sociálneho vyrovnania a harmónie, je väčší dôraz kladený na rovnosť. Model sociálnej politiky v štáte sa modifikuje a kryštalizuje. Je v cykle progresu a regresu. Nemôže stagnovať – *Panta rhei*.

Sociálna spravodlivosť, ako vopred daná entita neexistuje. Existujú naše súdy o nej, t. j. o určitých myšlienkach, alebo činoch, ktoré posudzujeme podľa ich následkov – buď ich považujeme, alebo nepovažujeme za sociálne spravodlivé. Podstata súdov je ovplyvnená hodnotovým rebríčkom. Subjektívne identifikovanie a hodnotenie sociálnej spravodlivosti a nerovností je dané aktuálnou pozíciou jedincov. Syntetizuje dva protichodné aspekty – stabilizačný a destabilizačný. Stabilizačný je spojený s pozitívnym hodnotením rozdielov a nerovností, destabilizačný efekt s opačným hodnotením (Krebs – Durdisová – Poláková – Žižková, 1997).

Filozofická tradícia rozlišuje tri špecifické formy spravodlivosti, ktoré zodpovedajú trom pre ľudskú existenciu nevyhnutným základným vzťahom. *Iustitia commutativa* – Spravodlivosť výmeny, alebo spoločenského styku, na-

zývaná aj ako spravodlivosť zmluvných dojednaní, ktorá sa týka vzťahov skupín a osôb medzi sebou navzájom. *Iustitia legalis* – Spravodlivosť zákonov sa vzťahuje na pomer osôb a skupín k sociálnemu celku. *Iustitia distributiva* – Spravodlivosť rozdeľovania alebo prideľovania sa týka celku, respektíve jeho predstaviteľov k jednotlivcom a skupinám (Sutor, 1996). J. Rawls považuje spravodlivosť za základný cieľ každej politiky, chápe ju ako *fairness* (Rawls, 1972).

V axiologickej rovine je sociálna spravodlivosť populárnou súčasťou politickej agendy každého politického subjektu, je však celkom prirodzene rôzne interpretovaná. V náväznosti na štát ako základný subjekt sociálnej politiky je ľavicou vnímaná ako sociálne spravodlivá taká politika, ktorá je založená na širokej redistribúcii verejných zdrojov v komparácii s liberálno-konzervatívnym stredopravým politickým diapazónom, ktorý tento fenomén stavia viac do roviny, ktorá je založená na zásluhe individua v ekonomických procesoch pri oslabovaní vplyvu štátu v rovine prerozdelenia. Fundamentálna otázka vzniká v súvislosti s tým, ako chápať efektívnosť a účelnosť takto rôzne interpretovanej sociálnej spravodlivosti? Mohlo by sa javiť, že posúvaním jazýčka na škále štát a trh smerom do prava dochádza k oslabovaniu fenoménu sociálnej spravodlivosti v zmysle dopadov na individua a cieľové sociálne skupiny. Je tomu však skutočne tak? V sociálnej politike rovnako ako aj v ostatných oblastiach politiky funguje efekt *feedback*. Striktnejšie chápanie redistribúcie môže pozitívne posilniť fungovanie ekonomických procesov, čo sa následne blahodarne môže prejaviť na rastúcej životnej úrovni populácie so zvyšovaním motivácie.

Každý model sociálnej politiky obsahuje určité chápanie sociálnej spravodlivosti. Napĺňanie sociálnej spravodlivosti v zmysle garantovania občianskych a politických práv je nevyhnutnou podmienkou procesov demokratizácie. Dôležitým momentom sú mechanizmy, spôsoby a miera zabezpečovania sociálnych a ekonomických práv. O demokracii možno hovoriť vtedy, ak sa jeden balík práv nenapĺňa na úkor druhého. Koncepcia sociálneho občianstva je jadrom sociálneho štátu (Radičová, 1998).

Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodky v SR

Časový rámec 2010 až 2018 bol vymedzený z dôvodu axiologicky diferentných politických relevantných vládnych zoskupení, na ktorých možno prakticky demonštrovať odlišné modelové chápanie sociálnej spravodlivosti v rozličnom politickom hodnotovom diapazóne. S predmetnými vládnymi reprezentáciami sú priamo zviazané konkrétne valorizačné mechanizmy, ako výsledok ich chápania sociálnej

spravodlivosti v starobnom dôchodkovom systéme Slovenskej republiky.

V sledovanom časovom rámci sa v SR uskutočnili parlamentné voľby v roku 2010, 2012 a v roku 2016. Nasledujúce tri tabuľky popisujú výsledky jednotlivých parlamentných volieb a mocenské rozloženie síl v zmysle vládnych zoskupení. (V súvislosti so zostavením vlády je tiež zaujímavé sledovať potvrdenie pragmatického vytvárania vládnych koalícií, kde v mnohých prípadoch nie je dôležitá programová a hodnotová blízkosť, ale dosiahnutie parlamentnej väčšiny).

Tabuľka 2: Výsledky volieb do NR SR: 2010

Politický subjekt	Absolútny počet hlasov	Počet hlasov v %	Počet mandátov
SMER-SD	880 111	34,80%	62
SDKÚ-DS	390 042	15,42%	28
SaS	307 287	12,15%	22
KDH	215 755	8,53%	15
MOST-HÍD	205 538	8,13%	14
SNS	128 490	5,08%	9

Zdroj: ŠÚ SR, 2018, vlastné spracovanie.

Vládna koalícia: SDKÚ-DS, SaS, KDH, MOST-HÍD: 79 mandátov v NR SR.

Tabuľka 3: Výsledky volieb do NR SR: 2012

Politický subjekt	Absolútny počet hlasov	Počet hlasov v %	Počet mandátov
SMER-SD	1 134 280	44,41%	83
KDH	225 361	8,82%	16
OĽaNO	218 537	8,55%	16
MOST-HÍD	176 088	6,89%	13
SDKÚ-DS	155 744	6,09%	11
SaS	150 266	5,88%	11

Zdroj: ŠÚ SR, 2018, vlastné spracovanie.

Vláda: SMER-SD: 83 mandátov v NR SR

Tabuľka 4: Výsledky volieb do NR SR: 2016

Politický subjekt	Absolútny počet hlasov	Počet hlasov v %	Počet mandátov
SMER-SD	737 481	28,28%	49
SaS	315 558	12,10%	21
OĽaNO	287 611	11,02%	19
SNS	225 386	8,64%	15
KOTLEBA-IŠS	209 779	8,04%	14
SME RODINA	172 860	6,62%	11
MOST-HÍD	169 593	6,50%	11
#SIEŤ	146 205	5,60%	10

Zdroj: ŠÚ SR, 2018, vlastné spracovanie.

Vládna koalícia: SMER-SD, SNS, MOST-HÍD, #SIEŤ: 79 mandátov NR SR

Od 22.3.2018 Vládna koalícia: SMER-SD, SNS, MOST-HÍD: 82 mandátov v NR SR.

Tabuľka 5: Axiologické zaradenie politických subjektov

Politický subjekt	Celý názov	Základné hodnoty
SMER-SD	SMER-Sociálna demokracia	Sociálna demokracia, sociálny populizmus, proeurópanstvo, ľavicový nacionalizmus, stredolavica
SNS	Slovenská národná strana	Nacionalizmus, Pravicový populizmus, Ekonomický nacionalizmus, Euroskepticizmus, Národný a sociálny konzervativizmus, pravica
MOST-HÍD	Most-občianska strana	Liberalizmus, Liberálny konzervativizmus, Proeurópanstvo, politický stred až stredopravica
SDKÚ-DS	Slovenská demokratická a kresťanská únia-demokratická strana	Konzervativizmus, liberalizmus, kresťanská demokracia
SaS	Sloboda a solidarita	Klasický liberalizmus, mierny euroskepticizmus
KDH	Kresťanskodemokratické hnutie	Kresťanská demokracia Sociálny konzervativizmus
OĽaNO	Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti	Konzervativizmus, Kresťanská demokracia, Liberálny konzervativizmus, Proeurópanstvo
#SIEŤ	Sieť	Hospodárskyliberalizmus, Politický stred, Sociálny konzervativizmus, Liberálny konzervativizmus

Zdroj: Politické programy politických subjektov 2006 – 2018, vlastné spracovanie

Voľby do NR SR v roku 2010 sa konali 12.06.2010. Víťazná vládna koalícia reprezentovala stredopravý politický hodnotový diaľpazón. V tomto duchu boli kreované aj zmeny súvisiace so starobným dôchodkovým systémom. Pokiaľ ide o mechanizmus valorizácie dotknutých starobných penzií, do roku 2012 sa dôchodky valorizovali percentom k vyplácanému dôchodku a valorizačné percento bolo zložené na polovicu z rastu miezd a na polovicu z celkovej inflácie v zmysle všeobecne ustanoveného spôsobu zvyšovania dôchodkov. Pokiaľ v roku 2010 boli valorizované starobné dôchodky o 3,05 %, v roku 2011 sa valorizovali o 1,8% zo základnej sumy. Počet poberateľov starobného dôchodku v roku 2010 bol 954 661 občanov, v roku 2011 predstavoval 957 633 osôb (stav k 31. 12. 2010 a 31. 12. 2011) (www.socpoist.sk). Priemerná výška starobného dôchodku v roku 2010 predstavovala sumu 352,54 € a v roku 2011 – 362,08 €.

Voľby do NR SR v roku 2012 sa konali v predčasnom termíne 10. marca 2012. Na základe výsledkov volieb vládu vytvorila neštandardne¹³ jedna politická strana – SMER-SD,

ktorá v NR SR získala 83 poslaneckých mandátov. V súvislosti s parlamentnou väčšinou začala realizovať svoje chápanie programových hodnôt a politických princípov v rôznych oblastiach sociálneho a hospodárskeho života. Z axiologického hľadiska možno SMER-SD charakterizovať ako stredolavý politický subjekt, ktorý v oblasti sociálnej politiky tenduje k redistributívnemu modelu sociálnej politiky. Ten je charakteristický plošným prerozdeľovaním sociálnych benefitov, bez ohľadu na zásluhový princíp. Ďalej je pozornosť zameraná na mechanizmus valorizácie starobných dôchodkov, kde je cieľom identifikovať spôsob valorizácie a cez neho spôsob chápanie sociálnej spravodlivosti vládou v sledovanom časovom období. Podľa právnej úpravy, ktorá nadobudla účinnosť 1. januára 2013, v období rokov 2013 až 2017 sa dôchodkové dávky začali zvyšovať o pevnú sumu, valorizačné percento bolo zložené z časti rastu miezd a z časti z inflácie a pričom sa ich pomer v každom roku menil (Navrátilová, 2017). Podľa výročných správ O hospodárení Sociálnej poisťovne 2012 – 2016 počet poberateľov starobného dôchodku v rokoch 2012 – 2016: 2012 – 980 863 osôb, 2013 – 988 277 osôb, 2014 – 1 018 814 osôb, 2015 – 1 032 197 osôb, 2016 – 1 048 842 osôb (stav k 31. 12. príslušného kalendárneho roku).

¹³ Slovenská republika je parlamentná demokracia, z hľadiska počtu politických strán je to viacstranícky politický systém. V tomto type politického systému nie je štandardné, aby vládu po parlamentných voľbách zostavila jedna politická strana. Zvyčajne sa vytvára koalícia politických strán. Z uvedeného dôvodu možno situáciu v súvislosti

s parlamentnými voľbami do NR SR 2012 označiť ako neštandardnú.

Priemerný dôchodok v sledovaných rokoch bol na úrovni: 2012 – 375,89 €, 2013 – 390,51€, 2014 – 400,18 €, 2015 – 411,06 €, 2016 – 417,46 €.

Voľby v roku 2016 sa konali 5. marca. Vládnu koalíciu vytvorili hodnotovo neštandardne inkomensurabilné politické subjekty stredoľavý SMER-SD, pravicová SNS, strana stredú HOST-HÍD a stredopravicová #SIEŤ (ktorá sa krátko po zostavení vlády defakto rozpadla). Podľa výročnej správy O hospodárení sociálnej poisťovne 2017 počet poberateľov starobného dôchodku v rokoch 2016 – 2017 bol k 31. 12. príslušného kalendárneho roka nasledovný: 2016 – 1 048 842 a 2017 – 1 064 393 poberateľov. Výška sumy poberaného starobného dôchodku v roku 2016 bola 417,46 € a v roku 2017 428,31€.

Od 1. januára 2018 sa pri zvyšovaní dôchodkov uplatňuje nový mechanizmus. Vyplýva to z novely zákona o sociálnom poistení, ktorú Národná rada SR republiky schválila 19. októbra 2017. V zmysle novely sa dôchodky zvyšovali o tzv. dôchodcovskú infláciu, najmenej však o pevne stanovenú sumu. Pri zvyšovaní dôchodkov o tzv. dôchodcovskú infláciu sa dôchodky zvýšili o percento medziročného rastu spotrebiteľských cien za domácnosti dôchodcov vykázaného štatistickým úradom za prvý polrok 2017, čo predstavuje zvýšenie o 0,8 % mesačnej sumy dôchodkov. Ide o individuálnu percentuálnu valorizáciu naviazanú na reálnu dôchodcovskú infláciu (na percento medziročného rastu spotrebiteľských cien za domácnosti dôchodcov). Pri zvyšovaní dôchodkov o pevnú sumu sa dôchodky zvýšili o 2 % z priemernej mesačnej sumy príslušnej dôchodkovej dávky vykazanej Sociálnou poisťovňou k 30. júnu 2017 (www.socpoist.sk).

V súvislosti s ďalším vývojom v strednodobom, ale aj dlhodobom časovom horizonte od roku 2018 do roku 2021 by sa malo valorizovať „hybridnou“ metódou a síce indexom, ktorý tvorí inflácia domácností dôchodcov, najmenej však 2 % z priemerného vyplácaného dôchodku v rozhodujúcom období. Od roku 2021 by sa malo valorizovať percentom z vyplácaného dôchodku, pričom percento bude odvodené od dôchodcovskej inflácie v rozhodujúcom období (Navrátilová, 2017). Možno konštatovať, že v posledných štrnástich rokoch sa v systéme starobného dôchodkového systému uplatňovali viac výnimky ako pevne stanovené pravidlá. Tie dokázateľne sú výsledkom politických rozhodnutí subjektov uplatňujúcich svoju moc.

Často neberú ohľad na iné chápanie sociálnej spravodlivosti a sociálnej solidarity iných subjektov, ale ani ekonomickú situáciu. To je v systéme sociálneho zabezpečenia skôr negatívom.

Záver

Cieľom príspevku bolo riešiť chápanie sociálnej spravodlivosti mocenskými vládnymi zoskupeniami Slovenskej republiky prostredníctvom mechanizmov valorizácie starobných dôchodkov v časovom horizonte 2010 – 2018. Bolo potvrdené, že základné tri modely sociálnej politiky, a teda aj sociálneho zabezpečenia v štáte, sa priamo odvíjajú od axiologickej orientácie subjektov realizujúcich vládnu moc. Vo všeobecnosti existujú dva základné modely valorizácie starobných dôchodkov a množstvo ich kombinácií, ktoré sú závislé práve na miere účasti konkrétnych politických subjektov na vládnej moci. Stredoľavé politické subjekty tendujú skôr k redistributívnemu modelu sociálnej politiky, kde valorizujú dôchodky prevažne plošne, bez sledovania predošlého podielu objektov na ich aktuálnej sociálno-ekonomickú situácii. Stredopravé politické subjekty chápu ako sociálne spravodlivejšie percentuálne mechanizmy valorizácie, ktoré zohľadňujú predovšetkým mieru participácie objektov na sociálnom systéme počas ich ekonomicky aktívneho života. Sociálno-politicko-ekonomická realita ukazuje, že budúcnosť západnej civilizácie je dlhodobou neudržateľná jediným modelom sociálnej politiky, či jediným mechanizmom valorizácie starobných dôchodkov. Je potrebné riešiť predovšetkým demografický vývoj všetkými prostriedkami, ktoré sú k dispozícii.

Literatúra:

- GEFFERT, R.: Sociálna politika a jej axiologické orientácie. Košice: UPJŠ 2014.
- KREBS, V. - DURDISOVÁ, J. - POLÁKOVÁ, O. - ŽIŽKOVÁ, J.: Sociální politika, II. vydanie. Praha: CODEX 1997.
- KREBS, V.: Sociální politika. Praha: ASPI 2005.
- MACEK, J.: Základy sociální politiky. Praha: Ústřední dělnické nakladatelství 1925.
- NAVRÁTILOVÁ, L.: Hybridná valorizácia ktorá rieši otázku aj aj, 2017. Dostupné na internete: <http://blog.etrend.sk/lubica>

- navratilova/hybridna-valorizacia-ktora-riesi-otazku-aj-aj.html> [4/5/2018].
- POLITICKÝ PROGRAM SMER-SD, 2017, Dostupné na internete: <<http://www.strana-smer.sk>> [4/5/2018].
- POLITICKÝ PROGRAM SAS, 2017, Dostupné na internete: <<http://www.sas.sk>> [4/5/2018].
- POLITICKÝ PROGRAM SNS, 2017, Dostupné na internete: <<http://www.sns.sk/>> [4/5/2018].
- POLITICKÝ PROGRAM KDH, 2017, Dostupné na internete: <<http://kdh.sk/>> [4/5/2018].
- POLITICKÝ PROGRAM OĽANO, 2017, Dostupné na internete: <<http://www.obycajnιλudia.sk/>> [4/5/2018].
- POLITICKÝ PROGRAM #SIEŤ, 2017, Dostupné na internete: <<http://www.facebook.com/siet.sk/>> [4/5/2018].
- POLITICKÝ PROGRAM SDKÚ-DS, 2006, Dostupné na internete: <<http://sdkuonline.sk>> [2/4/2006].
- RADIČOVÁ, I.: Sociálna politika na Slovensku. Bratislava: SPACE 1998.
- RAWLS, J.: A Theory of Justice. Oxford: Oxford Universtiy Press 1971.
- RAWLS, J.: Teória spravodlivosti. O slobode a spravodlivosti. Bratislava: ARCHA 1993.
- SOCIÁLNA POISŤOVŇA: Dostupné na internete: <<http://www.socpoist.sk/>> [6/5/2018].
- SPRÁVA O HOSPODÁRENÍ SOCIÁLNEJ POISŤOVNE V ROKU 2011, Dostupné na internete: <http://www.socpoist.sk/ext_dok-4_2012-sprava-o-hospodareni-2011/52618c> [6/5/2018].
- SPRÁVA O HOSPODÁRENÍ SOCIÁLNEJ POISŤOVNE V ROKU 2012, Dostupné na internete: <http://www.socpoist.sk/ext_dok-06_12_2_sprava-o-hosp-sp-rok--2012--dr-sp/54626c> [6/5/2018].
- SPRÁVA O HOSPODÁRENÍ SOCIÁLNEJ POISŤOVNE V ROKU 2013, Dostupné na internete: <http://www.socpoist.sk/ext_dok-01_14_02_sprava-o-hosp-sp-v-roku-2013---dr-sp/57159c> [6/5/2018].
- SPRÁVA O HOSPODÁRENÍ SOCIÁLNEJ POISŤOVNE V ROKU 2014, Dostupné na internete: <http://www.socpoist.sk/ext_dok-01_15_04_sprava-o-hosp-sp-na-dr-sp-ref-obal-kom-/59743c> [6/5/2018].
- SPRÁVA O HOSPODÁRENÍ SOCIÁLNEJ POISŤOVNE V ROKU 2015, Dostupné na internete: <http://www.socpoist.sk/ext_dok-01_16_04a_-sprava-o-hosp-sp-na-dr-sp--obal-drsp-mat-/61342c> [6/5/2018].
- SPRÁVA O HOSPODÁRENÍ SOCIÁLNEJ POISŤOVNE V ROKU 2016, Dostupné na internete: <http://www.socpoist.sk/ext_dok-155-sprava-o-hosp-sp-na-dr-sp/64064c> [6/5/2018].
- SPRÁVA O HOSPODÁRENÍ SOCIÁLNEJ POISŤOVNE V ROKU 2017, Dostupné na internete: <http://www.socpoist.sk/4697-ext_dok/65643c> [6/5/2018].
- SUTOR, B.: Politická etika. Praha: OIKOY-MENH 1996.
- ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR: Dostupné na internete: <<http://slovak.statistics.sk>> [5/5/2018].
- TITMUSS, R. M.: Essays on The Welfare State. Boston: Beacon Press 1969.
- TITMUSS, R. M.: Social Policy. An Introduction. London: Allen & Unwin 1974.
- TITMUSS, R. M.: Social Policy. London: George & Unvin 1979.
- VEČEŘA, M.: Sociální stát. Východiska a přístupy. Praha: Slon 1996.
- Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.